

BUKOTT ÍRÓK ÉLETRAJZI LEXIKONA

Szabó Szilárd fordítása

1. Casimir Kostrowicki

Gondoljanak, ha tetszik, Kafkára, amint arra kéri Max Brodot és Dora Diamantot, hogy égessék el valamennyi írását, megadva magát a tüdőbajnak, mely lassan emésztette éveken át. Gondoljanak Vergiliusra, amint a láztól gyötörve, képtelenül arra, hogy elvégezze a végső simításokat AENEIS-én, megérkezik Brindisi kikötőjébe, és könyörög, hogy művét semmisítsék meg, nehogy csonkán kerüljön a világ elé; és gondoljanak Lavinia Dickinsonra, aki nem égette el nővére verseit. Aztán gondoljanak Casimir Kostrowickira.

Persze, hogyan is gondolhatnának rá, hisz ellentétben Franz Kafkával, Publius Vergilius Maróval vagy Emily Dickinsonnal, Casimir Kostrowicki olyan barátot fogott ki, aki annyira hitetlen volt, hogy teljesítette a haldokló kívánságát.

Nem gondolhatunk Kostrowickira, hisz nem tudunk róla semmit, de elképzelhetjük, amint Kafka legjobb barátja és szeretője megteszi, amit a lelkükre kötöttek, hogy Vergilius írnokai nem kapják meg Augustus császár tiltó parancsát, s hogy Lavinia nem olyan önféjű, hogy a maga módján értelmezze nővére végrendeletét, s a verseket éppúgy elégeti, mint a leveleket. Igaz, ez sem könnyű feladat; mintha arra kérnék Önöket, képzeljenek fehér foltot egy olyan helyre, ahol mindig láttak valamit. Képzeljék el a semmit; képzeljék el az űrt. Képzeljék el az irodalom világát – vagy egyáltalán, magát a világot –, amelyet így vagy úgy nem formáltak Kafka sötét meséi, Vergilius római eposza és Dickinson költői leleményei.

Nem tudhatjuk biztosan, de könnyen lehet, hogy Casimir Kostrowicki műve az övékhez fogható erővel hatott volna arra a képre, melyet a minket körülvevő világról alkotunk.

Kostrowicki lengyel apa és amerikai anya gyermekeként látta meg a napvilágot az 1880-as év Párizsában; kezdetben gyógyszerésznek tanult, de a film, a fotográfia és a hangrögzítés gyorsan fejlődő technológiái hamarosan a bűvkörükbe vonták. Hajlamait követve és elmélyítve a bohém körök társaságát kereste, nagy utazásokat tett, s igyekezett megörökíteni és jellegzetes vonásokkal felruházni azt a néhány embert maga körül, akiket a legjobban csodált: Picassót és Apollinaire-t, Rilket és Lou Andreas-Salomét, Ezra Poundot, Wyndham Lewist és a fiatal T. S. Eliotot.

Utazásai közben írni kezdett, s művét megmutatta néhány modelljének, akik mind lelkesen fogadták, ám Casimir nem egyezett bele, hogy bármit is közlétegyenek, azt állítva, hogy fő műve még befejezetlen. 1914-ben önként bevonult, s bőrröndjét, melyben írásait összegyűjtötte, legjobb barátja, Eric Levallois gondjaira bízta, azzal a szigorú meghagyással, hogy ha nem térne vissza, Eric semmisítse meg valamennyit, beleértve a magnum opust, az első nagy modern regényt, a L'HOMME AVEC LES MAINS FLEURIES-t is.

1918-ig Eric semmi hírt sem hallott barátjáról; végül annyira elkeseredett, hogy egy kis máglyát rakott az utca közepén, szemben montmartre-i lakásával. A járókelők azt hitték, hogy a háború befejezését ünnepli.

(Eric ugyan mit sem tudott róla, de Casimir nem pusztult el a fronton, viszont súlyos légnyomás érte; véletlenül épp azon a héten érkezett vissza Párizsba, s talán már készült rá, hogy meglátogassa barátját, amikor halálra taposta egy ló, mely az örömnep éjjelén fellőtt tűzijátéktól bokrosodott meg.)

Gondoljanak hát ismét Kafkára, Vergiliusra és Dickinsonra, s gondolják meg, menyire nem sejthetjük, mi minden veszett oda, nemcsak egy Kostrowicki-féle páriától, hanem attól a tucatnyi, száz vagy ezer írótól, akinek műve tűzvész vagy árvíz martaléka lett, a korai halál, a hanyagság, a lopás vagy a cenzor máglyája végzett vele. Mi minden vesztetett oda, ami jobbá tehetett volna mindnyájunkat?

2. Stanhope Sterne

Casimir Kostrowicki esetéhez képest Stanhope Sterne esete egészen köznapi megvilágításban tűnik elénk. Sterne nem kért semmit a halálos ágyán, nem írt végrendeletet, nem volt olyan rokona vagy barátja, akit erkölcsi válaszut elé állíthatott volna. Művét – már amennyire tudjuk – nem tépte darabokra az irónia könyörtelen szecskavágó gépezete, s emésztő lángok közé sem került. Nem, Stanhope Sterne mindössze azt a hibát követte el – egy olyan korban, amely még hírből sem ismerte a pendrive-ot, a memóriakártyát, a Dropboxot vagy az iCloudot –, hogy műve egyetlen kéziratát a vonaton felejtette.

Első pillantásra ez a kudarc talán nyomorúságos színben tünteti fel őt. Ez az alak, gondolhatják Önök, aligha volt nagyra hivatott *manqué* művész, akivel kegyetlenül elbánt a sors, hanem csak egy szegény félnótás. Mi azonban, itt a BÍÉL-nél, ellenvéleményt jelentünk be. Stanhope Sterne korántsem volt félnótás, s ami ott maradt azon a kopott másodosztályú vonatülésen a Readingi pályaudvaron, méltó párja lehetett A PER-nek, az AENEIS-nek vagy a versnek, mely így kezdődik: „*Nem várhattam be a halált.*”*

A nottinghamshire-i munkáscsaládba született Sterne az 1897-es nemzedék tagja volt, azé, amely a somme-i csatáéren szerzett tapasztalatokba öszült bele idő előtt; élményeit az ERRE VÁRTAK A FIATALOK-ba öntötte, a vonaton elveszett regénybe, amelyre azért szállt fel, hogy Londonba utazzék és a kiadásról tárgyaljon T. S. Eliottal a Faber and Fabernél. A könyv, ez a formabontó eposz, arra lett volna hivatott, hogy eloszlassa a tévhitet, mely az első világháborús költőket elátkozott nemzedéknek tekinti, s nyíltan beléhelyezze őket a modernizmus tisztítótüzébe. Az ERRE VÁRTAK A FIATALOK mélyen átértézt mű volt a háború borzalmairól, egy színvonalon az ULYSSES-szel és A VILÁGÍTÓTORONY-nal. Eltűnése fölmérhetetlen veszteség.

S jóllehet maga a veszteség talán komikus színben tűnik fel, vajon nem éppen furcsa körülményei hozzák-e közel a művet saját tapasztalatainkhoz? Közülünk csak keveseknek adatik meg, hogy halálos ágyunkon gyötrelmes választás elé állítsuk szeretteinket, de sokan veszítettünk már el értékes tárgyakat – buszon, vonaton, sörözőben vagy étteremben – idegesség, rohanás vagy egyszerű hanyagság folytán. (Amire persze, Freud szerint, roppant egyszerű a magyarázat: csupán szeretnénk viszontlátni a veszteség színhelyét, hogy újra átéljük az ősi sérelem némely mozzanatát; s noha jómagam még csak nem is sejtsem, miért érezte Sterne folyvást, hogy vissza kell térnie Readingbe, nem

* Tótfalusi István fordítása.

állhatom meg, hogy szóvá ne tegyem: T. E. Lawrence éppen ilyen körülmények között, ugyanazon a helyen hagyta el A BÖLCSÉSSÉG HÉT OSZLOPA első fogalmazványát. Bár tudnám, van-e kapcsolat a sivar rendező pályaudvar neve s a vele azonos hangzású szó között, s nem az írók ősi félelme attól, hogy művüket csakugyan *elolvassák*, okozza-e a figyelem efféle kihagyásait?)

Így aztán nem tehetünk mást, csak találgatunk: vajon mi történt a kéziratral? Különbféle mendemondák keringenek: hogy egy derék könyvbarát kezébe került, aki végigolvasta, könnyekig meghatódott rajta, majd a páncélszekerénybe zárta, vagy a padlásra rejtette, ahol mindmáig arra vár, hogy fölfedezzék; hogy egy kedélyes külföldi találta meg, aki nem beszélt ugyan angolul, de hazavitte magával Paraguayba, lefordíttatta spanyolra, és e kirívóan gyatra fordítás, ¿DONDE ESTÁN LOS JOVENES? címmel, kiadót is talált, s a könyv hatalmas sikert aratott: igaz történetként olvasták, mely egy ifjúsági focicsapat körútját mondja el a háború dúlta Európában, azt, hogyan estek el végül egy emberként a vad és esztelen sűrű puskatűzben (a hetvenes években még egy *telenovella* is készült a könyv alapján); vagy talán egy szerencsétlen utazó szorult helyzetén enyhített a Temze-völgyben, akinek sürgős szüksége volt toalettpapírra. De mindez csak szóbeszéd, amelyet egylőre nem támaszt alá semmiféle bizonyíték.

A TÖRTÉNELEM ANGYALA című regényében Bruno Arpaia annak a feltevésnek ad hangot, hogy Walter Benjamin utolsó, elveszett művét egy Franco ellen küzdő katona vette magához, aki aztán tűzgyújtásra használta, így menekült meg attól, hogy halálra fagyjon egy domboldalon a Pireneusokban, amikor az üldözői elől menekült. Csak remélhetjük, hogy Stanhope Sterne műve szintén életet mentett.

3. Jürgen Kitzler

Az írás és a politikai tevékenység összefonódása kiterjedt vizsgálatok tárgyát képezi, ám az irodalom és a terrorizmus kapcsolata mindmáig feltáratlan terület. Az orosz Fekete Február mozgalom anarchista költőiről az a hír járta, hogy házi gyártmányú bombáikat tintával fröcskölték be az 1890-es években, ám sem a forradalmak, sem az irodalom hivatalos történetében nem hagytak számottevő nyomot. Az úgynevezett *manos pintadas* állítólag fegyveres gárdát küldött az 1910-es mexikói forradalomba, de az ő működésük olyannyira homályban maradt, hogy még Roberto Bolaño sem emlékezik meg róluk sehol. Az olasz költő és performer, Fausto Squattrinato azt állította, hogy 1978-ban részt vett Aldo Moro elrablásában, de róla köztudott, hogy megrögzött hazudozó.

Az igazat megvallva, a legtöbb költő kényelmesebbnek találta szonetteket írni a forradalomról, mintsem vérrel mocskolni be a kezét.

És éppen ez a körülmény teszi Jürgen Kitzler esetét oly kirívóan különössé. Kevés bizonyosat tudunk erről a titokzatos alakról, aki 1957 és 1989 között, egyre-másra váltogatva a bizarr álneveket, bejárta Európát, Észak-Afrikát és a Közel-Keletet (hol itt bukkant fel, hol ott, míg géppel írott bujtogató üzenetei hatástalanná nem váltak); jóllehet akadnak olyanok is, akik kerek perec tagadják, hogy Jürgen Kitzler egyáltalán létezett.

Jürgen eleinte a Lettrista Internacionálé holdudvarában tevékenykedett (amely maga sem volt több holdudvarnál), míg szint nem vallott, és burzsoá kollaboránsnak nem bélyegezte társait 1957-es LE MONDE N'EST PAS EN FEU. ENCORE című pamfletjében (melyet hol így fordítanak: A VILÁG NEM LÁNGOL. EGYELŐRE..., hol meg így: A VILÁG NEM LÁNGOL. PEDIG...); később, a hatvanas évek elején – ha hihetünk a leveleit, verseit, gyalázkodása-

it, regényeit és nyílt fenyegetéseit tartalmazó küldemények postabélyegzőinek, melyeket ekkortájt küldözgetett különféle nemzetközi kiadókhöz – ismét felbukkant, olyan távol eső helyeken, mint Tanger, New York, Genf, London, Cap d'Antibes, Düsseldorf és Liverpool. Csaknem bizonyosan róla készült az a fénykép, amely Daniel Cohn-Bendit és Jean-Paul Sartre társaságában ábrázolja *les événements* idején (arról nem beszélve, hogy durva és lázító jelmondatok egész sorát tulajdonítják neki azokból az évekből, amikor a jelmondatok aranykorát éltük).

Nem sokra rá kezdetét vette érett korszaka, mikor is – eltávolodva mindazoktól, akik szerinte megtagadták, sőt elárulták '68-at – megírta azt, amit sokan fő művének tartanak: egy manifesztumot, melyet valahol a Pireneusokban meghúzódo rejtkehelyéről keltezett. Ez a mű, a TOVÁBB A SZÓ FORRADALMA FELÉ (mely zavarba ejtő módon több eltérő változatban létezik; némelyik a TOVÁBB A VILÁGFORRADALOM FELÉ címet viseli, mivel nem tudható, hogy Jürgen szándékosan váltogatta-e a két hasonló hangzású angol szót, avagy csupán az írógépén, egy hordozható Olympia Splendid 66-oson volt hibás az „l” betű karja) azt bizonygatja, hogy a forradalom sikeréhez nem elég a társadalmi rend teljes újjászervezése, hanem magát a nyelvet kell újjáteremteni.

Kísérlete, hogy újjáteremtse a nyelvet, minden jel szerint a hetvenes években kifejtett munkásságában tetőzött, amely azonban – még legelvakultabb hívei szerint is – homályos és összefüggéstelen.

Csak annyi bizonyos, hogy a hetvenes évek a legtevékenyebb korszaka volt; Jürgen ekkor újra feltűnt (Georges Sansou, Jürgen Mittelos és – meglepő módon – Kevin Stapleton néven): a Lustfaust nevű Krautrock-banda basszistája volt, játszott a King Ink nevű megkésett manchesteri punkcsapatban, támogatta a Vörös Hadsereg Frakciót Düsseldorfban, a *Brigade Rossét* Rómában és a Harag Brigádját Londonban, autót lopott Jean Genet-vel Marseille-ben, golfozott Carlossal, a Sakállal Libanonban, modellt állt egy ritka Gerhard Richter-arcképhez Berlinben, s mindeközben művei szamizdat kiadásban keringtek mindenfelé.

Műveiből semmi sem jutott el a nagyközönséghez, állítólag azért, mert ellenállhatatlan felforgató erő rejlik bennük; ám ez a magyarázat nem egykönnyen igazolható, hiszen azok, akik bármit is olvastak Jürgen ekkori írásaiból, ma már vagy halottak, vagy jól őrzött börtöncellában ülnek, esetleg eltűntek nyomtalanul. Az a hír járja, hogy a példányokat brit, francia, német, olasz és amerikai kormányzati archívumok őrzik hét lakat alatt; száz évre zárolták valamennyit, így nincs rá esély, hogy ma élő ember szeme elé kerüljenek.

4. Eric Quayne

Mindama hamisítás, lopás, svindli és arcpirító hazugság között, melyek oly riasztóan nagy szerepet játszanak a bukott írók sorsában, minden bizonnyal Eric Quayne csalásai viszik el a pálmát.

Quayne az ötvenes évek Londonjában volt művésznövendék (s mint köztudott, a képzőművészet világa az egyetlen, amely a szélhámosságok terén még az irodalmi világon is túltesz); a Slade-en végzett, így társasági festőként könnyen érvényesülhetett volna, hiszen képes volt fölismerhető portrékat és kellemes tájképeket gyártani bármelyik éppen divatos művész modorában – ám valódi képességeit a kalligráfia terén fejte ki.

Tanulmányozva Cézanne, Van Gogh, Gauguin és a többi nagy festő kézírását, arra szakosodott, hogy műveik helyett az aláírásukat utánozza minél hívebben; így csöppent

ki a képhamisítók gazdag és zárt világából. Elnyerte viszont a hírhedt Louis Nodier támogatását, aki épp akkortájt űzte az ípart London, Párizs és New York irodalmi börtén; Quayne így rövid úton pénzhez jutott, méghozzá oly módon, hogy nagy művészek összegyűjtött levelezését gyarapította újabb és újabb darabokkal. Nodier, sikerein felbuzdulva, tőkével a háta mögött, tovább pénzelt Quayne-t, aki hamarosan azon kapta magát, hogy Voltaire-től Dickensig egész sor író kézíratait küldözgeti nagy múltú könyvtáraknak és egyetemi archívumoknak, Texastól a Sorbonne-ig. Annak ellenére, hogy a hasznát mások fölötték le, Quayne szemlátomást megtalálta a hivatását, s jellegzetes figurája lett a hatvanas évek Sohójának. Noha keményen ivott, minden bizonnyal ez volt a leggyümölcsözőbb korszaka. Nincs kétség afelől, hogy jó néhány járulékos mű, amely ma már nagy írói *oeuvre*-ök kanonizált darabjának számít – a BÍÉL óvakodik nevetek említeni –, s rendre felbukkan különféle, halálunk előtt elolvasandó könyvek szinopszisában, sőt a legrangosabb egyetemek olvasmányjegyzékein, s amelyet fajsúlyos doktori értekezések és kosztümös BBC-drámák egyaránt szívesen idézgetnek, nos, mindez valójában Eric Quayne alkotása.

A hetvenes évek elején Quayne Dél-Franciaországba költözött, ahol, önmagát is túlszárnyalva, befejezte az EDWIN DROOD REJTÉLYÉ-t, megírta Emily Brontë második regényét, és papírra vetett néhány töredéket Joyce-nak a FINNEGAN ÉBREDÉSÉ-t követő művéből. A szenzáció mellett nem lehetett szó nélkül elmenni, s egy kevésbé fagyos korban Quayne állítása, miszerint ő a posztmodern kísérletezés trükkmestere, bizonyára kedélyes vitára ingerelt volna olyan komoly textológiai nagyagyúkat, mint Hugh Trevor-Roper (aki ehelyett megsemmisítő kritikát tett közzé Quayne-ről a *Sunday Times*ban).

Magáévá téve Melville maximáját, miszerint „jobb, ha a magunk módján vallunk kudarcot, mint ha sikerre vergődünk az utánczás terén”, Quayne Olaszországba költözött, és saját nevéen folytatta az írást, de immár senki (még Nodier sem, aki a La Santében várta a szabadulását) ügyet sem vetett az olyan művekre, mint A KIVIRÁGZOTT KEZŰ EMBER vagy a TITKOS TÜKÖR.

1996-ban Eric Quayne-t holtan találták egy római szennyvízcsatornában, fejét tompa tárggyal verték be. A rendőrség szerint részegen esedett, ez okozhatta a halálát; később arra jutottak, hogy talán egy feldühödött szerelmi rivális vagy egy kifizetetlen küldönc tette el láb alól. Más gyanú nem merült fel. Pedig ki tudja, hány haragosa volt, akiket egytől egyig ő, Eric tett csúffá a maga ragyogóan álcázott irodalmi bravúrjaival.

5. João Quaresma

Igaz ugyan, hogy Joyce a botjára támaszkodva, meredten áll a North Earl Streeten, hogy Puskin ott elnököl a végtelen forgalmi dugó kellős közepén az Ulica Tverszkaján, s hogy Dante megvető tekintettel bámulja a főteret Itália szinte valamennyi kisvárosában, mégis, az írószobrok száma viszonylag csekély. Ami nem feltétlenül baj: hiszen jaj annak a népnek, amely hősöket kíván, figyelmeztet már Brecht Galileije, s – ami ebből következik – jaj annak a népnek, amely szobrokkal álmodik. No de a halott írók...? Csakugyan ekkora veszélyt jelentenek?

Bármilyen elvi megfontolásból állítsanak is emlékművet kinek-kinek szerte a világban, mi örömmel emlékezünk meg João Quaresma szobráról, mely egy észak-portugáliai városka főterét díszíti (a BÍÉL óvakodik néven nevezni a helységet. Ha önök utánajárnak, úgyis megleglik).

João Quaresma nem tudta kivonni magát honfitársa, Camões, a nagy luzitán hatása alól, így aztán élete nagyobbik része azzal telt, hogy egyetlen epikus költeményt komponált, mely a viharedzett *bacalhau* halászok kalandjait örökíti meg az Atlanti-óceán északi vizein. Ám ahogy teltek a lapok (számuk végül az ezret is meghaladta), ahogy João öregedett, s előérzete, hogy egy maroknyi műértő, vagy tán annyi sem, értékeli majd a fáradozását, végül beigazolódni látszott, Quaresmát új aggodalom szállta meg: vajon miféle oszlopot kap a halhatatlanok csarnokában? Mivel a napi penzumot eleve úgy fogta föl, mintha roppant kőművesmunka volna (legjobb sorai rendre feltűnnek az Alto Dourón itt meg ott, különféle sírkövekre vésve), szabadidejében João nekiállt, hogy kifaragja saját szobrát, tudva jól, hogy halála után nevére a dicsőség napja virrad, s márvány önportréját ünnepélyesen elhelyezik Lisszabon vagy Porto nagy tereinek egyikén.

Sajnos halálakor mindössze arra derült fény, hogy João egész munkás élete során egyetlen lyukas escudo adót sem fizetett, így aztán a megszorult helyi előjáróság zaklatni kezdte az özvegyét, aki eladdig abban bízott, hogy néhai férje adósságait leróhatja az irodalmi erőfeszítései nyomán befolyó összegekből. Csakhogy a hatóság arra az értékes carrarai márványtömbre vetett szemet, amelybe João az önportréját véste.

A történet e pontján söpört végig az országon a köztársaság vihara, mely I. Károly király meggyilkolásában tetőzött, s a polgármester úgy vélte, dicső hazafias tett volna, ha utódja, II. Manuel szobrát fölláttatná kis városuk főterén. Abban a képek fénykorát megelőző történelmi korban csak kevesen tudták, hogyan is fest a király, így hát gondoltak egyet, lefaragták João arcáról a pápaszemet, orra alá kackiás stukkó bajuszt illesztettek, majd a szobrot nagy húhóval fölavatták, éppen 1910 októberében, csak pár nappal azelőtt, hogy Manuel („a Boldogtalan”) angliai száműzetésbe vonult. Minthogy a hősies alak ujjja a tenger horizontja felé mutatott, rövidesen az a szóbeszéd támadt, hogy a szobor nem is Manuelt, hanem Vasco da Gamát, esetleg Tengerész Henriket ábrázolja. Amúgy nemigen törődött vele a kutya sem.

A bajusz régen letörött, de a szobor még ma is áll, *graffitik* lepik el, melyek a Sporting Lisszabon és az FC Porto erényeit és gyengéit részletezik. A lisszaboni Pessoa és az ő imádott Camõesa mellett João Quaresma ama kevesek egyike, akik író létükre szobrot kaptak Portugáliában, jóllehet mára nem csak a művét felejtették el, de a szoborról sem tudja senki, hogy őt ábrázolta valaha.

6. J. D. „Jack” French

Strasberg és Sztanyiszlavszkij módszerét jól ismeri a színházi világ, ám J. D. „Jack” French volt talán az első ember, aki a módszert több-kevesebb sikerrel az *írás* területén kamatoztatta. Lemondva arról, hogy sután egybefűzze a másodkézből vett adatokat, French úgy próbálta megteremteni a maga művészi hitelét, hogy pontról pontra átélte a kalandokat, melyeket kitalált. Elképzelése páratlanul eredeti volt, de talán mégsem az a fajta, amelyre egy reménybeli krimiíró hivatást érezhet.

J. D. „Jack” French az ötvenes évek végén mint bűnügyi riporter bukkant fel a *North British Daily Advertiser*nél, ahol a Fehér Kézitáskás Gyilkosságok, a Rósejbniárus Rém és a Hamis Pincér hírhedt esetein dolgozott; később – talán éppen e szövevényes és háborzongató ügyek hatására – Londonnak vette az irányt, és úgy döntött, hogy áttér a szintiszta fikcióra. Talán első regénye (egy aranykori stílusban megírt firtor, melyben

együtt kavarogtak táskák, rósejbnisek és gyanús házi alkalmazottak), a KACSINT A GYLKOS kudarca vitte rá, hogy használni kezdje a módszert. Elege lett abból, hogy aggályosan robotoljon, mint a többi író: French ettől kezdve maradéktalanul belakta elbeszélései terét, és eltüntette a határokat riport és fikció között.

Így aztán az alábbi beszámoló French pályafutásáról nem a BÍÉL szokásos kutatási módszerén alapul (bontásra ítélt házakban kallódó gazdátlan irományok, ócska boltokból előkerült, sohasem kézbesített levelek, irodalmi zugügynökök pincéiben rothadó kéziratok halmain), hanem a Fővárosi Rendőrség valamivel – bár nem sokkal – megbízhatóbb nyilvános jelentésein.

French a hatvanas évek Londonjában találta meg *métier*-jét. Gyakran látogatta Esmeralda Pajtáját, Murray Kabaréját és az Astor Klubot, ahol közös asztala volt a Kray fiúkkal (egy rendőrspicli leadott jelentése azt sugallja, hogy összeszúrta a levet Ronnie-val), s labkérbehajtóként dolgozott Peter Rachmannak. Együtt itta a koktélt Christine Keelerrel, és lefeküdt Stewart Home anyjával. Ismerte a hamisító Eric Quayne-t. Anélkül, hogy akár csak egyszer is odacsapott volna „Mad” Frankie Fraser asztalára, lebeszélte őt néhány kétes vállalkozásról.

A hetvenes évtized mint oly sok művésznek, Frenchnek is a látszólagos eltűnés korszakát jelentette, ám a hír, miszerint földarabolt holtteste mindvégig ott hevert a Vak Koldus pincéiben, bizvást kacsának tekinthető némely CIA-akta fényében, melyek „Francia Jack” tevékenységét tárják fel, aki összekötőként működött a New York-i és a szicíliai maffia között. Az olasz költő, performer és életművész Fausto Squattrinato szintén váltig állítja, hogy találkozott vele ebben az időszakban, ám az ő tanúsága mindig megbízhatatlan.

Ezen a ponton, mivel regénye az idő tájt nem volt előkészületben, ésszerűnek látszik levonni a következtetést, hogy French szemében a bűnözés fontosabbá vált, mint az írás. Ami érthető, hiszen egy nemzetközi fegyver- és drogcsempész élete kétségkívül jövedelmezőbb, mint egy íróé, ámbar jóval több kockázatot rejt.

Fölöttébb szomorú, hogy a Cosa Nostránál végzett ügyleteiről soha semmiféle beszámoló nem került napvilágra, pedig a délolasz bűnszövetkezetek rendszerint örömmel veszik, ha regényírók újraköltik a tetteiket (annak már jóval kevésbé örülnek, ha újságírók teszik ugyanezt: talán éppen ez magyarázza az adatok hiányát, sőt French nyomtalan eltűnését is).

Halála kétségtelen, bár holttestére sohasem bukkantak rá; de ami a legszomorúbb, hogy Jack, bárhol legyen is – tekerje a sorompót valahol New Jerseyben, fuvarozzon haleledelt a Földközi-tenger legbúzösebb zugában, vagy várja mereven, hogy hulláját kikotorják egy görög szennyucatornából –, új regénnyel már nem lepi meg az olvasót.

7. Pasquale Frunzio

Torino városa csokoládéját, futballcsapatát, motorkerékpárjait és irodalmi öngyilkosságait tartja a legnagyobb becsben. Cesare Pavese itt, az Albergo Román, épp szemben a Porta Nuova vasútállomással, tömte magába a halálos adag kábítószer; Primo Levi itt vetette le magát a lépcsőház mélyére abban az épületben, ahol lakott, a Corso Re Umberto. Adósságaiban fuldokolva, kiadójától faképnél hagyva, a krakéler Emilio Salgari egy borbély borotváját kérte kölcsön, hogy kifinomult harakirit hajtson végre a Corso Casalén álló háza mögötti domboldalon. Friedrich Nietzschének hosszú időbe telt, míg haldoklását bevégezte, de a sötét ösvényt itt lelte meg, amikor karját egy ló

nyaka köré fonta, s különködve sírva fakadt a Piazza Carlo Albertón, hogy aztán soha többé ne írjon le egy érthető mondatot.

Talán ez a magyarázata annak, hogy Pasquale Frunzio a városba költözött, unalmas állást vállalva az olasz állami biztosítótársaságnál, miközben a TUOI OCCHI-n, karcsú késő modern verseskötetén dolgozott. Kafka, Pessoa és Svevo példáját követve (ők voltak fő ihletforrásai) Frunzio csendes, visszavonult életet élt, az Inpdap irodáiban várta észrevétlenül, hogy eljőjön az ő pillanata; esténként a verseit csiszolgatta, s nem engedélyezett magának egyéb fényűzést, mint napi egy tányér *pasta asciuttát* és egy palack Seltzer-vizet.

Tudvalévő, hogy a legtöbb író csupán *post mortem* számít a tartós elismerésre, kevesen veszik számításba a halált, mint gyakorlati karrierstratégiát. Nem így Pasquale Frunzio. Mivel torkig volt vele, hogy nem képes kiadatni vagy akár csak elolvasatni valakivel a művét, ésszerűen és előrelátóan, a napi teendők alvajáró biztonságával, amit gépies munkája fejlesztett ki benne, elhatározta, hogy megöli magát. Csak így érheti el, gondolta Frunzio, hogy a művére fölfigyeljenek.

Pasquale nagy műgonddal megírta búcsúlevelét (legjobban szerkesztett prózai írását, melyet kimondatlanul is összegyűjtött művei előszavául szánt), és elhelyezte az asztalon, San Salvatorió-i kis lakása nappalijában, a TUOI OCCHI letisztázott gépirata mellé.

Aztán ünnepélyesen felöltötte legjobb kék öltönyét, s (minden bizonnyal Sylvia Plathtól inspirálva) megnyitotta tűzhelyén a gázcsapot, kitérta a sütő ajtaját, és bele dugta a fejét. Ám éppen amikor a párák kezdték kifejteni hatásukat, megszólalt az ajtócsengő. Pasquale, mint mindig, ezúttal is kissé álmosan reagált, de mivel rendszerető, szokásaihoz körömszakadtáig ragaszkodó ember volt, föltápázkodott a konyha padlójáról, hogy ajtót nyisson. Az ajtóban a postás állt, táviratot hozott, melyet nem más küldött, mint a tekintélyes kiadó, Giangiacomo Feltrinelli; bocsánatot kért, amiért véletlenül visszaküldte a TUOI OCCHI-t, holott remekműnek tartja, s szeretné kiadni mielőbb. E váratlan fordulattól megszedülve Pasquale leült az íróasztalhoz; szerette volna figyelmesen újraolvasni a táviratot, hogy megbizonyosodjék, nem értett-e félre valamit, s felkapcsolta a lámpát. A kapcsoló szikrát vetett, belobbantotta a gázfelhőt, mely addigra már ellepte a lakást, hatalmas robbanást idézett elő, s mindenestül megsemmisítette Pasquale Frunziót, búcsúlevelét és valamennyi művét, melyekről – érthetetlen hanyagsággal – nem készített másolatot.

8. Kevin Stapleton

Ha tekintetbe vesszük is az irodalmi divatok szeszélyeit, szégyenletesnek kell tartanunk, hogy az útleírás ma már nem az, ami régen volt. Pedig a műfaj, amely olyan nevekkel büszkélkedhet, mint Ibn Battuta és Richard Hakluyt, a Viktória-kor megkésett polihisztor, Richard Burton, egy bátor női hang, Freya Starké, s még a nyolcvanas években is hatalmas bevételeket könyvelt el a fölöttébb szabad szájú Bruce Chatwin révén, fél polcnál azért többet érdemel az Önök sarki könyvárusánál.

Az útirajz manapság mintha alászállt volna az üres anekdotába, melyet szárnypróbálgató piperkőc ifjak adnak elő gesztikulálva, miközben egy BBC3-as stáb lohol a nyomukban, avagy a szenzációhajhász művekbe (mert a BÍÉL nagy barátja ugyan a „szenzációként” tálalt irodalomnak, de az a mód, ahogyan másodvonalbeli, negyedik csatornás műsorvezetők hadarják el a rádióban, hogyan járták be Grimsby egy csimpánz társaságában, csak kevéssé tud föl villanyozni bennünket).

Talán a könnyen elérhető utak és az internet térhódítása okozza, hogy a zsáner kiveszőben van (pedig tegyenek csak próbát Dickens, Twain vagy Stevenson beszámolóival, s nyomban rájönnek, hogy útikalauzként is mennyivel hasznosabbak mindannál, amihez a Googlemaps appet böngészve jutnak, ha szeretnének fölkatolni és kiismerni egy aránylag túrható éttermet); avagy – másfelől – a környezetkímélő életmód híveiként ellenzik mind többen a helyváltoztatást (a négy fal közt kiagyalt úti kalandok megszállott olvasóira gondolok); netán attól félnek, hogy a Kelet varázsa évről évre nagyobb veszélyt rejteget. Vagy egyszerűen csak fanyalognak, kiadók és olvasók egyaránt. Vagy ki tudja.

Kevin Stapleton olyan fiúcska volt, aki ámul az utazók meséin (elhiszi a csodákat is), s ég a tudásvágytól. Vagy legalábbis égett volna, ha gondos szülőkkel és olyan tanárral áldja meg a sors, amelyet a filmekben látni. Ehelyett Kevin csak a *Láss és Okulj* néhány kiselejtezett évfolyamához jutott hozzá, a GYERMEKEK KÉPES VILÁGATLASZA elnyűtt példányához meg Willard Price KALANDJAI-nak egy sorozatához.

De ennyi is elég volt. Kevin élénk képzelettel, de kevés gyakorlati érzékkel megáldott ifjúvá cseperedett, ám, vesztére, épp a hetvenes évek végén, tizenhat évesen hagyta ott az iskolát, s azonnal belezuhant a YOP-rendszer csapdájába, ami értelemszerűen semmi mást nem kínált neki, csak a munkanélküli-segélyt.

Írók ama nagy betegsége, a nyomorba torkolló ínség, megnyirbálta a lehetőségeit. Kevin első csekkjét írógépre költötte (Silver Reed SR 180-as márka), így siralmas módon még annyi pénze sem maradt, hogy csúcsidőn kívül, a legolcsóbb vonatjeggyel megjárja az utat oda-vissza Birminghambe.

Ám Kevin nem csüggedt, s a következő néhány évet odújában üldögélve azzal töltötte, hogy Ceylonba, Sziámba és Perziába tett nagy utakról írt, mit sem sejtve arról, hogy ezek az országok már rég nem léteznek. Műveit elküldte a kiadóknak, akik eleinte érdeklődtek, de aztán – mikor megtudták, hogy Kevin nem öszülő hajjú, nyugalmazott gyarmati tisztviselő, aki a verandán üldögélve mondja tollba a kalandjait, hanem csak egy húszéves csóró Manchesterből – rendre bontatlanul küldték vissza a vastag barna borítékokat.

(És itt hadd tegyünk föl egy újabb kérdést: vajon ha Kevin „regénynek” nevezi könyveit, vagy ha azt állítja, hogy posztmodern kutatásokat végez a zsáner alakváltásai körül, mekkora sikere lett volna? Stapleton sok tekintetben egyik első áldozata volt annak az érthetetlen és végzetes XXI. századi mániának, mely a hihetőséget helyezi mindenek fölé.)

Ám mint köztudott, a remény hal meg utoljára; így amikor hat év múltán Kevin arra ébredt, hogy nem csak a nyomorból nem tud kivergődni, de a téniszony egy heveny változata is úrrá lesz rajta, szelleme új szárnyakat kapott.

Bár nagyobb útra, mint ami a folyosó végi közös zuhanyozóba vezet, immár nemigen vállalkozott, s csak nagy ritkán – ha jó napja volt – merészelt leugrani a sarki Londis butikba fél pint fölözött tejért és egy fehér cipóért, Kevin folytatta az írást. Fő műve – MA JÓ NAPOM VAN – a hálófülkéből a toaletten át a konyhába vezető útját írja le, ahol készíti magának egy csésze teát s egy kis babot a pirításra; földidézi találkozásait mindazokkal, akikkel útja során összeakadt, bőven ontva az embertani megfigyeléseket és a csípős éleket.

Legutóbb azt a hírt vettük, hogy Kevin Stapleton Stretford mellé, egy hajléktalanszállóba költözött. Eljön majd a nap, Kevin, amikor mindnyájan a te művedet olvassuk, és ámulunk.

9. Yildirim Kemal

Yildirim Kemal egy török gyorsétteremben dolgozik Norwichban, a Prince of Wales Roadon. Miközben döner-húsokat szeletel, kebabot húz nyársra, és csiliszószt adagol a késő éjjeli törzsvendégek, a szakadt, szutykos és kötekedő részeket terítke mellé, különös göggel tölti el a tudat, hogy lám, ez a banda még csak nem is sejti, hogy ő voltképpen költő.

Yildirim első és mindmáig egyetlen verseskötete annak eredményeként látott napvilágot, hogy megnyerte Isztambul és környéke tizennyolc év alatti ifjaknak kiírt költői versenyét. Yildirim egy késő ottomán stílusú elégiát nyújtott be a pályázatra, melyet egy gazella haláláról írt. A bírák látták ugyan, hogy imitációval van dolguk, mégis neki ítelték az első díjat, abban a hitben, hogy a vers a jelenkori török politika ravasz allegóriáját rejti (holott valójában egy természetfilm ihlette, melyet Yildirim a televízióban látott).

Yildirim anyja büszke volt rá, hogy költő van a családban, s nógatta a fiát, hogy írjon még. Yildirim mindaddig a természethez vonzódott, ha csak tehetette, kijárt a szabadba, ám ettől fogva figyelme a városi élet felé fordult, stílusát Nazim Hikmethez igazította, túllépve a Magas Porta letűnt, dicső dalnokain. Anyjára ez nem tett mély benyomást, így aztán Yildirim félretolta a lantot, otthagya az iskolát, és munkát vállalt nagybátyja export-import kereskedésében. Ám az apró korty a sikerből és a múzsa csókja nem múlt el nyomtalanul: Yildirim a munkaidő nagy részét élesen metszett, modernista versek csiszolásával töltötte, míg a szállítólevelek ott hányódtak a könyökénél. Hogy kétségbeesett nővére ne érezze naplopónak a fiát, s hogy ő maga megszabaduljon a hasznavehetetlen munkaerőtől, Yildirim nagybátyja egy kisebb könyvkiadóhoz fordult, s nem csekély összeget helyezett letétbe azért, hogy 2500 példányban legyártsák a tehetséges ifjú költő verseinek karcsú első kiadását.

Egyetlen példányt adtak el belőle.

Yildirim anyja még csak nem is vásárolt a kötetből, abban bízva, hogy talán kap egyet a fiától vagy a bátyjától (akinek eszébe sem jutott tisztázni a szerzői példányok kérdését a gyorsan összezapott szerződésben), ám erre egyikük sem érezte kötelezve magát. Yildirimet lesújtotta az elmaradt siker; arra a következtetésre jutott, hogy a kudarc oka a török nyelvű költészet iránti érdektelenség, s elhatározta, hogy angoltudását tökéletesítendő a Brit-szigetekre utazik.

A BÍÉL rendszeres olvasói most nyilván azt kérdezik, miért foglalkozunk Yildirim Kemallal. Egy megjelent könyvből eladott egyetlen példány végtére is komoly siker ahhoz képest, amiről eddigi bejegyzéseink zöme tanúskodik. A MOBY DICK első kiadásából mindössze pár tucat példány kelt el, az ÜVÖLTŐ SZELEK-ből még annyi sem. De szomorúan kell bevallanunk, hogy az illető, aki megvásárolta Yildirim verseskötetét, abban a hitben tette, hogy a könyvet a Hacettepe futballklub hasonnevű támadó középpályása írta. Mikor rájött a tévedésére, a vevő – egy nyolcvanéves ankarai – darabokra tépte a könyvet, s néhány héten át Yildirim egy-egy versébe csomagolta ebédre szánt kebabját.

Ám ennek nincs jelentősége. Esténként, amikor Yildirim salátát tölt a pitába, s fokhagymaszószot fecskendez a grillcsirkére, arra az egy árva emberre gondol, aki most, valahol messze Diyarbakirban vagy Batmanban, Erzurumban vagy Vanban, Fenerben vagy Cihangirban, az ő művét olvassa, és a mennyekben érzi magát.

10. Wendy Wennig

Szikár, inas próza. Feszesen írni, mint a felajzott íj. Behatárolt szókészlet, csupasz mondat. Ezek voltak Wendy Wennig bálványai. Wendy egy kreatívírás-tanfolyamon oktatott, melyet olyan ifjak látogattak, akik csak arról írtak, amit ismertek, más tájakra nemigen kalandoztak. Exnejjel és iszákossággal megvert kárposok, bútorfényező és vasbolti eladók történetei. Egyetlen szó sem hangozhatott el hiába Wendy műhelyében. A mesternél a lapon üresen maradt felületért járt a piros pont.

Wendy mint nő a röppentyűstílusban gúnyolódó, epés kritikusokra bukott. Arra a fajtára, amelynek szemében minden szó számít. Wendy nem bízott azokban, akik örömeiket lelik a nyelvben. Kidobta a szinonimaszótárt, amit a nagypjától kapott ajándékba. Még csak nem is az újrahasznosító kukába dobta. Nem bízott a szójátékokban, kerülte az alliterációt, borzadt a metaforától. A jellemfejlesztés az ő szemében nem volt más, mint rideg pszichológia. Sötétebb pillanataiban Wendy azt gondolta, hogy Hemingway túlon túl csodálja a saját portékáját, Richard Fordot meg kimondottan barokkosnak találta. David Foster Wallace-től egyenesen kiütést kapott. Néha benézett a szemeteskukába, a káposztatorzsák és a kávézacc közé, figyelte, hogyan rothad el a szótára, s ádáz örömet lelt a lassú pusztulásban.

Wendy Wennig nem szűkölködött jó nevű elődökben. Ezra Pound borotvájára és piros tollára gondolt, amellyel az ÁTOKFÖLDJÉ-t munkába vette, vagy Gordon Lishre, amint rövidre igazítja Carver frizuráját. Nem, tévedésről szó sem lehet: hiába szaporodtak a szerzői szándékot helyreállító vagy megálmódó, csonkítatlan kiadások, neki nem volt kétsége afelől, hogy Eliot verse vagy a MÍRŐL BESZÉLÜNK, HA A SZERELEMÉRŐL BESZÉLÜNK a kíméletlen szerkesztés nélkül korántsem volna olyan hatásos.

Wendy hosszú éveken át írta nagy regényét a háború utáni amerikai életről. De aztán be kellett látnia, hogy elvesztette uralmát a VÉNUSZ ÁTVONUL fölött, s most végre rájött, mi a teendő. Meg kell ölnie a csecsemőt.

Főzött egy adag kávé, leült, és nekilátott a szerkesztésnek. A finomításnak. A húzásnak. A főnév a bajtársunk, az ige a paripánk, a jelző és a határozó az ellenségünk. Minden melléknevet kidobott a könyvéből. Mikor elkészült, visszalapozott az elejére, és újra kezdte az egészet. Most a díszítőelemeken volt a sor. Metafora, hasonlat, szimbólum. Mind megszenvedte a kést. Egynek sem irgalmazott. Az ő érdekük az operáció, Wendy tudta jól. Néha egy egész napot szánt egyetlen mondatra, máskor az éjszaka kellős közepén ugrott ki az ágyból, hogy lefirkantson egy kifejezést, amely kevesebb szótagból áll. Csak semmi zsír.

Könyvelést vezetett arról, hány szót hajít ki naponta. Ahogy csökkent a szám, úgy lett egyre eltökéltebb.

Az a rögeszméje támadt, hogy Emily Dickinson szószátyár, Lydia Davis lazán tartja a gyepelét. Wennig stílusa sem volt eredendően tömör, túllátott a maga kis környezetén, és álmában sem gondolta, hogy szűk vásznon dolgozik. Nem volt miniatúrafestő, sem minimalista, egyszerűen csak meg volt győződve róla, hogy ha végső lényegükre csupaszítja a szavakat, akkor felszabadítja a bennük rejlő erőt, és annál hatalmasabb történetet tud elmondani, minél kisebb papírpusztítást végez.

Teltek-múltak a hónapok, s ő figyelte, ahogy ezeroldalas eposza kisregénnyé, majd elbeszéléssé zsugorodik. Filmszinopszis lett belőle, majd eltűnt az is. Prózavers. De még mindig túl sok a zsír. Amíg nem tökéletes, addig nem engedheti, hogy műve napvilágot lásson.

Aztán egy hajnalon, virradat felé, feketekávéval és faszenes cigarettával átvészelt hosszú, gyötrelmes éjszaka után, végre célhoz ért. Hátradőlt, benyomta a *print* gombot, hallgatta, ahogy surrog a gép, majd szemügyre vette a mesterművét. Egyetlen, tökéletesen üres papírlap volt.

11. Maxwell Loeb

Ha szemügyre veszik a beatnemzedék tagjairól készült felvételeket, a költők, drogosok s a hozzájuk csapódott élősdiék közt, valahol Ginsberg szakálla és Burroughs alapja mögött, amint Kerouac válla fölé hajol, vagy töprengő arccal bámulja Neal Cassadyt, fölfedeznek egy embert, akit nem jelöl fölirat, s egyetlen kutató sem képes azonosítani. Ez az alak szinte bizonyosan Maxwell Loeb.

Maxwell (mindig ragaszkodott hozzá, hogy családnevét *lúbnak* ejtsék, ami aligha tette őt rokonszenvesse) 1928-ban született egy tágas felső-West Side-i lakótömbben, pszichoanalitikus házaspár gyermekeként (egyikük freudista volt, a másik jungiánus). Miután feltűnés nélkül kijárta az iskoláit, 1942-ben önként jelentkezett a hadseregbe, ám a toborzótiszt kikacagta, és szégyenszemre kiebrudalta az épületből; ez a tapasztalat tette lázadóvá, aki az ellenkultúra híveként, mint hipszter vagy hippy, egy életen át packázik a hatalommal.

Mínhogy ifjúságát az ötvenes évek New Yorkjában töltötte, Maxwell Loeb kivette részét az áldott aranykorból. Akciófestészetet művelt, *be-bop*ot játszott, dzsesszt rögtönzött. Benzedrint köpködött, meszkalint rágcsált, fetrengett a kiömlő whiskyben, mozgalmi dalokat kántált. Szülei Buick Rivieráját vezetve többször is fölvette a stopos Jack Kerouacot, és sárgult az irigységtől, ahányszor csak Herbert Hunckle fölbukkant; megjárta Tangert, ahol bokorugró szerelésben táncot lejtett Allen Ginsberg előtt. Láttá nemzedéke legjobb elméit álomba merülni a klozetben, és hinni kezdte, hogy az ember első gondolata mindig a legjobb gondolat.

Sajnos Maxwell első gondolatai rendre a *hamentaschen*, a vagdalt heringsaláta és a fiatal nők belső könyökhajlata körül forogtak (ritka fixáció, amit szülei kétségkívül érdekesnek találtak volna). William Carlos Williams vagy Gary Snyder kezén talán ígéretes nyersanyag lett volna mindez, ám Maxwell, mint kiderült, nemigen könyített a költészethez (Ginsberg fanyalgása, ahogyan „*a sárga reggelben halandzsa-stanzákká változó*”^{*} varázsigéket fogadja az ŰVÖLTÉS-ben, talán Loeb művére, A SKARLÁTVÖRÖS ZUHANYOZÓ-ra utal).

Mentora intésével mit sem törődve Maxwell folytatta az írást, töményen, terjengősen, s látnia kellett, hogy íróként ugyan nem terem neki babér, de a sebesség, amellyel gépelni tud, sokak tetszését elnyeri. A beatnikek lázas környezetében ez figyelemre méltó adottságnak számított, s Maxwell hamarosan egy külön bejáratú kultusz oltárán találta magát, melyet a Remington No. 5 és a Hermes 3000 imádása tartott össze. Loebnak az a képessége, hogy az efféle gépeken százharmincnál több szót kopogjon le percenként, azonos arányban szerzett neki irigyeket és hódolókat.

Maxwell úgy vélte, hogy Truman Capote kritikája – „*ez nem írás, ez gépelés*” – az ő művét illeti, nem pedig az ÚTON-t, és bóknak tekintette. Hiába múlt az idő, hiába, hogy társai mind meghaltak, hazaköltöztek, hogy az anyjuk pénzén éljenek, nyomuk veszett Katmanduban, vagy kapaszkodni kezdtek a számlélétrán, és díjakat fogadtak el, Loeb

* Orbán Ottó fordítása.

rendületlenül verte a gépet, s csak a mind kimerítőbb loholás, hogy írógépszalagot szerezzen, lassította le valamelyest. Jön majd a nap, amikor az utolsó szalagot is kivonják a forgalomból, s azon a napon Maxwell Loeb is kénytelen lesz kivonni magát az alkotás démonának hatalmából.

12. Martin Burscough

Úgy tartják, minden író pályafutása kudarcba torkollik. Martin Burscough, a költő, kétszeresen is szálamokra méltó, hiszen az ő pályája kudarcral kezdődött.

Martint, akinek egyhangú és kevésbé látványos élete a bankszektor szolgáltató ágazatában telt, viszonylag idős korban érintette meg a múzsa; egy délután, amikor a konyhaablak párkányán álló rádióból halkán szivárgott a *Poetry Please* adása, megpillantott egy féllábú galambot, amint hátsó udvara pázsitján szökdécsel. E két körülmény nem várt egybeesése ütött rajta sebet a költészetnek (ahogy talán Auden mondaná), s hívta életre első versét, A GALAMB-OT.

Ceruzával gyorsan lefirkantotta, majd előásta egykor vadonatúj IBM Selectricjét, s gondosan legépelte. Az eredményt kielégítőnek találta, így aztán maga elé képzelte kedvenc madarait, s megírta előbb A VADRÉCÉ-T („*Ó, te zöld koronás / Ura a folyamágyrak...*”), majd A VEREB-ET ÉS A SIRÁLY-T. Miután ily módon kimerítette az ismerős madarak körét, a helyi kölcsönkönyvtár felé vette útját, hogy föllapozza az *Observers*-köteteket; ott pillantotta meg a hirdetést, amely a helyi írók klubjába toborzott tagokat.

Egy hétre rá betoppant a gyűlésre, de látnia kellett, hogy a szertartásos teázás és süteményfogyasztás már véget ért („*Szerte az elürrült / Tálcán az árva morzsák...*” – így kezdődött a vers, amelyben az eseményt megörökítette). Az egyetlen személy, aki még az épületben tartózkodott (nem költőtárs, csak a könyvtáros hölgy), azzal a szomorú hírrel lepte meg Martint, hogy a csekély érdeklődésre való tekintettel a kör éppen most jelentette be föloszlását. Ugyanakkor megmutatta a polcot, ahol egy kazal prospektus, szórólap és rosszul fénymászolt A4-es plakát a közelben tartandó költői rendezvényeket reklámozta, s elmondta neki, hogyan jut el a helyszínekre.

A kocka el volt vetve. Martin fölmarkolta a hirdetményeket, és megkezdte zarándoklatát. Elnézte a busz indulását, amely az első nyilvános estre röpítette volna; ott aztán addig zaklatta a fejvesztve szaladgáló rendezőt, amíg őt is a programba iktatta, de neve csak a lista legaljára került. „Majd legközelebb...” – sajnálkozott végül a hölgy. Második alkalommal előre nem látható okok miatt törölték a rimmingtoni 6.38-as járatot, s mire megérkezett, már csak a hátát látta a sörözőbe igyekvő költők kis csapatának, akik ügyet sem vetettek rá. Harmadik alkalommal a rendezvény maradt el, negyedszerre pedig a vonatpótló busz személyzete esküdött össze, hogy késleltesse.

Ettől fogva tágabb körben kalandozott, kisebb kaliberű verselők rendezvényeit sem vetve meg, de csak egy nyugdíjasbérlet és egy könnyű kismotor állt a rendelkezésére, ez azonban alkalmatlannak látszott a mai profi költők sajátos céljaira. Útitervei mind bonyolultabb és homályosabb formát öltöttek, s hogy eljusson Timperleyből Tal-y-Bontba, Yate-ből Yelvertonba vagy Ormskirkből Ottery St. Marybe, Martin sorra kipróbálta az Arrivát, a Greater Angliát, a Stagecoachot, a Plusbust, a Onetrainst, a National Expresst és a Transport for Londont, de sohasem tapasztalt egyebet, mint hogy elgáncsolják minden áldott alkalommal.

Elvergődött még a Latitude-ra is, de csak azért, hogy az esőtől fölázott talajon, az elhagyott sátrak és a szertedobált sörösdobozok közt megpillantsa a kigyózó föliratot, mely a „világ legkisebb költői fesztiválját” hirdeti. A helyszínre érve még arra sem nyílt alkalma, hogy vitassa vagy megerősítse ezt az állítást, mivel nemhogy költőt, de közel s távol egyetlen embert sem talált a kihalt faluvégi legelőn.

Ezért ha önök brit földön élnek és a tömegközlekedést választják, tartsák jól nyitva a szemüket; ha pedig meglátnak egy embert teásflaskával, lottyadt banánnal, amint gépiratokkal tömött tescós nejlonszatyrot cipel, és idegesen nézegeti a karóráját meg a menetrendet, álljanak meg, s hajtsanak fejet előtte tisztelettel.

13. Ernst Bellmer

„Minden emberben ott rejlik egy könyv” – hallani lépten-nyomon a közhelyet, amely akár igaz, akár nem, Ernst Bellmer esetében különös módon vált valóra.

Bellmer Bécsben született 1875-ben; fogadós fia volt, aki önművelésre kényszerülve mohón elolvasott mindent, amit a vendégek szertehagytak apja műintézetében. Tárcaikat és háromkötetes regényeket, olcsó rémirodalmat és a „sárga nyomda” termékeit, népkönyvet, kalendáriumot és rölapot válogatás nélkül falt föl a tekintetével. Tizennyolc éves korára eleget fogyasztott ahhoz, hogy elkezdje a termelést, s a rá következő évek során mintegy ötven történetet írt össze (jobbára közvetlen megfigyelésen alapuló *vignette*-eket a bécsi kispolgárok életéről), meg egy széles sodrú fejlődésregényt *DER MANN OHNE HÄNDE* címmel, amely egy alsó középosztálybeli bécsi kocsmárosivadék életét kíséri végig, keserves küzdelmeit azért, hogy művésszé váljék.

Hanem Ernst maga is keservesen küzdött, de nem azon kesergett, hogy rendre kudarcot vall, amikor írásai tömkelegét el akarja helyezni egy-egy kiadónál. Ernstet mélyen, legbelül gyötörte valami, de nem a jól ismert grafomán kényszer, mely az élet minden mozzanatát, érzését és gondolatát azon melegében szavakba öntené, sem pedig az a magasabb rendű vágy, hogy úgy formálja át és rögzítse mindezt, hogy beleölti egy többé-kevésbé hihető elbeszélés szövetébe. Nem, Ernst nem ilyen köznapi gondokkal küzdött: Ernst Bellmer bibliofág volt. Ernst szemében a művészi aktus nem volt teljes anélkül, hogy szavait, miután papírra vetette, föl ne falta volna.

A bibliofágia rendkívül ritka betegség; a gyakorló klinikai orvosok zöme még a pusztá létezését is kétségbe vonja, és a szót inkább metaforaként, mint szó szerinti patológikus értelmében használják. Ám Ernst esetében, akit nemcsak ez a különös lelki kényszer gyötört, hanem a sorvasztó gyomorhaj is, amely vele jár, a kór nagyon is valóságos volt.

Apja egyik törzsvendége beajánlotta őt Wilhelm Fliesshez, ám az orvos Ernst állapotát nem találta elég érdekesnek (vagy inkább jövedelmezőnek), ezért elküldte barátja és kollégája, Freud rendelőjébe (aki az esetről készített tanulmányát, *A KÖNYVEVŐ* címen, belefoglalta a *HÁROM ESSZÉ A SZEXUALITÁS ELMÉLETÉRŐL* egyik korai változatába, de a kiadói arra kérték, dobja ki, mert az olvasók egy szavát sem hinnék); Freud később maga is továbbpasszolta a beteget Friedrich Loebnak (Maxwell nagyapjának), akihez aztán hosszan tartó, de végső fokon sikertelen analízisbe járt, míg hetvenöt évesen, tintamérgezésben meg nem halt.

De a legszomorúbb, hogy Bellmernek a századvégi Bécs köldöke alá hatoló, döbbenetes mélyfúrásai immár aligha kerülnek napvilágra; mert jóllehet nemrégiben hírét

vettük, hogy néhány elszánt tudós alászállt az osztrák főváros csatornarendszerébe, hogy a kéziratok maradványai után kutasson, oda semmiképp sem követhetjük őket; át kell hát engednünk Ernst művét a pusztulásnak, ami egy napon, semmi kétség, közös sorsa lesz valamennyi könyvnek.

Jónás Tamás

TEKOAI JEGYZET

A nyugtalanság szimmetrikusan néma.
A szél se fújja szét, eső se mossa.
Boldogság húzza szorosabbra néha.
Rácsain gondolkodás a rozsdá.
Felhőkarcoló, tetőtől talpig,
a vöröslő szemek jelzőlámpája
tudatja éggel, földdel, hogy haragszik
a nyugalomra, régi önmagára.
Kegyelmes történet, kopogj az égre!
Rombold le holnap végleg. Ma még ne!
Az elesettek jegyzetfüzetébe
hadd firkantsak még verset, ellenállót.
Ha borzasztó megváltás történne.
Legyen a felejtés a szertemállóbb.

SZEGEDI, DE ÓSZ

Térdelő föld a vetkőző esőben.
Ágyam körül feszült nászéjszakád.
Kilincs incselkedik a gyenge nővel.
Ujjammal érzem szemed vérszagát.

Papucs fölött megszegyenül a szoknya.
Továbbrendezhetetlen rend vagyunk.
Jövőnek hitt gyom nőtt minden sarokba.
A pusztulás kedves és életunt.